

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

4 a § sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun

Kuten jo pykälän otsikossa todetaan on kyse lapsen oikeudesta tasapainoiseen kehitykseen ja kasvuun. Nyt lakiesityksessä mainitaan useassa kohdassa mahdollisuudesta voimakeinojen käyttöön, josta jokaisessa sitä koskevassa kohdassa tulisi säätää tarkemmin.

Aikaisemmassa lastensuojelun kehittäjäryhmän ehdotuksessa lastensuojelulain tarkentamiseksi yhtenä toimenpiteenä oli henkilöstön pakollinen sertifioitu henkilöturvakoulutus. Voisiko ehdotuksen sisällyttää myös tähän lakiin, jotta voimankäytössä välttyttäisiin myös ylilyönneiltä ja esimerkiksi kipua tuottavien voimakeinojen käytöstä.

4 b a § aineiden ja esineiden poisottaminen kasvatuksellisenä rajaamisena

Pykälän 2. momentin kohdan suhde 65§:n terveyden osalta mietityttää. Onko tupakkatuotteet sellainen peruste, joka vaarantaa lapsen terveyttä ja kun 65§ oikeuttaa etsimään henkiötarkastuksella myös niitä, tuleeko tästä tarkastuksesta vallitseva käytäntö (tarkastetaan kaikkien reput)

Samoin pykälässä mainitut rahavarojen ja maksuvälineiden poisotto on ohjeistettava tarkasti henkilöstön oikeusturva huomioiden. Rahavarojen poisotossa käytäntö tulee näyttämään ”riman korkeuden”, jos kyse on muulla kuin esim. päihteiden myynnillä tai oletettavalla rikollisella toiminnalla saaduista rahoista. Lapsen itse ansaitsemien tai vaikkapa lahjaksi saatujen rahojen käyttötarkoitus ”turhuuteen” ei voi olla haltuunoton peruste (pelikonsolit, herkut, kalliit vaatteet tms.)

4 c § päätöksenteko aineen ja esineen poisottamisessa

Esityksessä mainittu ”heti tilanteen rauettua” tulisi määritellä tarkemmin

Poisottamisen mahdollistaminen perhehoitoon on kannatettava asia, vaikka se aiheuttaakin lisätyötä lapsen asioita hoitavalle sosiaalityöntekijälle. Prosessi poisottamisessa on kuitenkin selkiytettävä, koska tilanteet ovat usein kiireellisiä ja saattavat tapahtua virka-ajan ulkopuolella. Sosiaalipäivystysten työkuorman lisääminen on tarpeetonta tällä esityksellä

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

-

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

-

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

49 a § Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Kuntouttavan suljettuun laitospalvelun (nimike: laitoshoidon? / sijaishuollon?) sijoittamisen perusteena on, että lapsi käyttää vakavaa väkivaltaa tai tekee muita rikollisia tekoja.

Pykälässä jää kuitenkin määrittelemättä, missä tilanteissa kyseistä palvelua käytetään. Onko palvelu esim. vapausrangaistuksen sijaan, voiko sen määrätä tuomioistuin vai onko se ainoastaan viranhaltijan päätös asiantuntijatyhmän lausuntojen perusteella.

Kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta on ehdotuksen mukaan tulossa toistaiseksi voimassaoleva ja se puuttuu monella tavalla ihmisoikeuksiin. Tämä asettaa erityistä painoarvoa asiakassuunnitelmaneuvoittelussa tarkasteltavien perusteiden läpikäynnille.

Sinänsä pidämme mahdollisuutta kyseiseen palveluun hyvänä, mutta sääntelyn tulee, kuten todettua olla tarkkaa. Tästä johtuen sen rajaaminen hyvinvointialueiden tuotettavaksi on kannatettavaa.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Turvallisuushenkilöstön käyttö hoito- ja kasvatushenkilöstön lisäksi edellyttää turvallisuushenkilöstölle erityistä pakollista koulutusta tehtävään. Toimivalta ja käytettävät keinot on rajattava tarkasti (esim. voimankäyttölaitteet, kuten sumuttimet, käsiraudat jne.)

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Asiakassuunnitelman tarkastaminen 4 kk välein kuntouttavassa laitospalvelussa on kannatettavaa. Ehdotamme myös pykälää muutettavaksi niin, että asiakassuunnitelma tarkastetaan kaikilla sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla puolen vuoden välein ellei se ole ilmeisen tarpeetonta (perusteluvaatimus).

Päätöksestä valittamisen mahdollisuus / hakemus hoidon päättämiseksi palvelun aikana on sisällytettävä ehdotukseen. Nyt jää käsitys, että sosiaalityöntekijän päätettyä asiasta, on se voimassa toistaiseksi.

49 f- h § Ulkopuolisin kohdistettavat toimenpiteet

Esitys kohdentaa toimenpiteitä myös ulkopuolisiin henkilöihin, joka vaatii myös erillistä koulutusta sekä hoito- ja kasvatushenkilöstölle että turvallisuushenkilöstölle.

Ehdotetaan, että oikeus turvatarkastuksiin on ainoastaan turvallisuushenkilöstöllä hoito- ja kasvatushenkilöstön työn turvallisuuden takaamiseksi. Työnantajalla on velvollisuus työturvallisuuslain perusteella huolehtia henkilöstönsä turvallisuudesta ja nämä kohdat voivat vaarantaa sen. Lisäksi olisi hyvä tuoda esiin muiden lakien vaikutukset ja turvallisuushenkilöstön mahdolliset keinot tilanteissa, joissa kohdattavissa on mahdollista vastarintaa.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

60 b§ Päätös erityisen huolenpidon jaksosta

Erityisen huolenpidon jaksojen pidennykset 90 + 90 vrk ovat kannatettavia hoidon vaikutuksien kantavuuden varmistamiseksi.

Pykälän viimeisessä momentissa todetaan ”jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa...” viitta mahdollisuuteen järjestää se missä tahansa sijaishuoltolaitoksessa. Sääntelyä tämän osalta on hyvä selkiyttää, koska jaksolla on vaikutuksia myös sijaishuoltopaikkaan sijoitettuihin muihin lapsiin sekä henkilöstön osaamiseen ja määrään.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

-

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Yhteydenpidon rajoittaminen yksilöimättömään henkilöpiiriin on kannatettava uudistus. Lisäksi päätösoikeuden laajentaminen myös yksikönjohtajan sijaiseen on hyvä lisäys.

Perhehoidossa ja sijaishuoltoyksiköissä on joskus käytössä lasten puhelimen paikannukseen käytettäviä sovelluksia (esim family link). Perusteluissa olisi hyvä ottaa kantaa myös niiden lainmukaisuuteen ja käyttöön.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Ehdotuksessa viitataan lausunnolla olevaan sosiaalihuoltolain uudistukseen ei voimassa olevaan lakiin. Shl:n muutosehdotuksenmukaista esitystä kannatetaan yleisten tilojen kameravalvonnasta.

Perusteluissa on kuitenkin syytä ottaa kantaa laitousyksikön asiakaskunnan luonteeseen ja teknisen valvonnan perusteluihin. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota kameravalvonnan muuhun toteutukseen kuten nauhoitukseen ja sen suhteeseen asiakaslakiin (palvelussa syntyvien tietojen toimittaminen hyvinvointialueelle palvelun päättyessä, videotallenteet).

Kameravalvonta ei voi myöskään missään tilanteessa korvata henkilöstöresurssi ja näin ollen myös kameravalvonnan tarkasteluoikeuteen tulee ottaa perusteluissa kantaa.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Voimakeinojen käytöstä kohdassa 1.

Voimassaolevan lain tulkinnassa on todettu, ettei rajoituspäätöstä voi toteuttaa toisella rajoituspäätöksellä. Tämä ehdotus antaa tähän mahdollisuuden. Voidaanko esimerkiksi älypuhelimien poisotto mahdollistaa voimakeinoja tai kiinnipitoa käyttämällä?

Matkapuhelimen poisottoa tulisi muutenkin selkiyttää (yhteydenpidon rajoitus vai esineiden poisottaminen).

66 § Henkilöntarkastus

66 § viittaa 4 b §:n ja pykälään on lisätty rahavarat ja tupakkatuotteet. Pykälä saattaa johtaa ylilyönteihin ja vastakkaisasetteluun yksikössä. Lisäksi jos sen saa tehdä voimakeinoja käyttäen, johtaa se väkisin luottamuksen vähenemiseen lasten ja henkilöstön välillä.

Rahavarojen osalta viittaa edelleen henkilöstön oikeusturvaan mahdollisissa poisottotilanteissa.

Lisäksi 4b §:ssä on maininta poisotettuiden aineiden tai esineiden palauttamisesta tilanteen rauettua.

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kuten jo aikaisemmin totesin, voimakeinojen käytöstä tulee säätää tarkemmin. Lisäksi pyydetään harkitsemaan ehdotukseen kirjattavaksi myös kiinnipito laitoksen ulkopuolella lapsen vakavasti vaarantaessa oman tai muiden hengen tai terveyden, esim itsetuhoisen lapsen juokseminen ajoradalla tai vastaavat tilanteet.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Ehdotus on perusteltu

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Paikannustietojen käyttö toimivaltaisen viranomaisen pyynnöstä ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa olevan lapsen sijainnin selvittämiseksi on hyvä lisäys. Käytäntö tulee osoittamaan millaisissa tilanteissa paikannustietoja käytetään. Tämä vaatii sijaishuollon yksiköltä erillisen riskiarvion tekemistä lapsen tilanteesta yhdessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

69 b § Lapsen kiinniotto

Pykäläehdotuksessa säädetään hoito- ja kasvatushenkilöstön oikeudesta päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaa.

Yksityisasunnot kuuluvat kotirauhan piiriin ja tällä ”ylitetään” ymmärrykseni mukaan jopa poliisin valtuuksia. Vaikka myöhemmin laissa ehdotetaankin muutoksia myös virka-avun pyytämisen oikeuksiin, sisältää tämä säännös isoja riskejä työturvallisuuteen. Lisäksi pykälästä saattaa tämän kaltaisena tulla palveluntuottajia velvoittava kilpailutuksissa, jolloin edellä mainitut asiat korostuvat

Siirto kuljetusvälineeseen on tarpeellinen lisäys, on kuitenkin hyvä korostaa tilanteen arkaluontoisuutta ja lasta kunnioittavia käytäntöjä

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Pykälän perhekotikäsitettä on hyvä selkiyttää, onko kyse luvanvaraisesta palvelusta vai esim. sijaisperheestä, jota pykälässä ilmeisesti tarkoitetaan.

Pykälässä todetaan, että etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Pykälässä jää osittain epäselväksi kuljetukseen tarvittavan avun pyytäminen. Virka-apua olisi jatkossa mahdollisuus pyytää myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön, mutta kuljetuksen avustamista sosiaalihuollon viranomaisen. Tätä olisi tarpeen selkiyttää paremmin ymmärrettäväksi.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

-

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

Ei pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

-

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Esitys ei kokonaisuudessaan tue lastensuojelulain henkeä hoidosta, kasvatuksesta ja huolenpidosta. Nyt lastensuojelulain osauudistus tapahtuu kuitenkin pienen asiakasryhmän perusteella, mutta vaikutukset ulottuvat kaikkiin sijaishuollon laitoshoidon sijoitettuihin lapsiin, eikä aina positiivisesti.

Nikkanen Marko
Familiar Oy